

LÄPI TULEN

POLIISIN PALONSYYNNTUTKINTA, VAKAVIEN TULIPALORIKOSTEN RIKOSPROSESSI JA RIKOKSENTEKIJÖIDEN PIIRTEET

Pelastustoimen ajankohtaisseminaari
Turku 29.8.2013

VTM, tutkija Päivi Mäkelä
Oikeustieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto

Taustaksi

- tutkimusraportti *Läpi tulen – Empiirinen tutkimus poliisin palonsyyn tutkinnasta ja vakavien tulipalorikosten rikosprosessista* julkaistiin 24.4.2013 (Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, XXVII + 364 s.)
- kaksivuotinen tutkimushanke (2011-2013), rahoittajina Palosuojelurahasto, sisäasiainministeriön pelastusosasto, Poliisihallitus ja Finanssialan keskusliitto
- tutkimuksessa tarkasteltiin vuotta 2007 (Manner-Suomi)
- **ryhmätyötä:** tutkimusprojektin jäsenet
 - rikosoikeuden professori (TY) Jussi Tapani, hankkeen vastuullinen johtaja: *törkeät vahingonteot, petokset*
 - rikos- ja prosessioikeuden professori (HY) Dan Frände: *tuhotyöt*
 - HTM, vrk Mari Lehtimäki (Helsingin poliisilaitos): *poliisin palonsyyn tutkinta*
 - VTM, tutkija Päivi Mäkelä (TY): *tapausten läpivirtaus rikosnimikkeittäin ja siihen kulunut aika, tekijäpiirteet*

Tutkimuksen kolme pääteemaa

1. Poliisin palonsyyn tutkinta (Mari Lehtimäki)

- palokohteiden ja syttymissyiden määrällinen analyysi, palonsyyn tutkinnan laatu
- ensimmäinen tutkimus poliisin palonsyyntutkinnan laadusta Suomessa

2. Vakavien tulipalorikosten rikosprosessi (Dan Frände ja Jussi Tapani)

- tyyppitapaukset, oikeudellisten tulkintojen yhdenmukaisuus, rikosnimikkeiden muuttuminen esitutkinnasta syyteharkintaan ja syyteharkinnasta tuomioistuinkäsittelyyn, ylipäätään lainopillinen tarkastelu
- ensimmäinen läpivirtaustutkimus tuhotöistä, törkeistä vahingonteoista ja tulipalolla aiheutetuista petoksista

3. Tulipaloja sytyttäneiden henkilöiden tarkastelu (Päivi Mäkelä)

- piirteet (ikä, aiempi ja myöhempi rikollisuus ym.), tekojen taustavaikuttimet
- ensimmäinen tutkimus, missä verrattu erityyppisiin palorikoksiin syyllistyneitä toisiinsa

Poliisin palonsyyn tutkinta

- tämän osuuden tutkimusaineisto:
 - ensisijaisesti palonsyyn tutkintailmoitukset (2 391 kpl)
 - myös syyteharkintaan edenneet rikosilmoitukset tuhotyönimikkeillä (156 kpl)
- palonsyyn tutkintailmoitukset: luokiteltu palokohteet, palon syytymissyyt ja **tutkinnan laatu**

Palontutkinnan laatu: lähtökohtia

Alkuvaiheen tutkintalinjan väärällä valinnalla voidaan peruuttamattomasti menettää joitakin mahdollisuuksia rikoksen selvittämisessä - erilaisilla tutkintalinjoilla erilaiset tiedonintressit ja sen vuoksi erilaiset toimenpiteet tiedon hankkimiseksi

- esitutkinta kun epäillään rikosta: henkilöihin liittyvät ja herkästi tuhoutuvat näytteet tärkeitä (sormenjäljet, DNA-tunnisteet)
- onnettomuustutkinta: onnettomuuden paikkatutkinta eroaa esitutkinnasta (havainnot, piirustukset, valokuvat ym.)

-> esitutkinnan jälkeen onnettomuustutkinta yleensä mahdollinen, onnettomuustutkinnan jälkeen rikoksen selvittämiseen tähtäävän tutkinnan mahdollisuudet heikentyneet

Palontutkinnan laadun arviointi: saatavilla kirjallinen dokumentaatio

- tulkinnoissa on oltu kirjallisen dokumentaation armoilla, *lievemmän tulkinnan periaate*
- jos dokumentointi puuttuu, puuttuiko itse toimenpide vaiko vain sen dokumentointi? Toisaalta dokumentointi laadukkaan tutkinnan osana

Johtopäätöksiä palonsyyn tutkinnasta

- suurimmat luokat:
 - palonsyyn tutkinta OK, ei rikosta: (80 %); *huomattavaa kuitenkin lievemmän tulkinnan periaate*
 - palonsyyn tutkinta OK, tehty rikosilmoitus oikealla nimikkeellä: 158 kpl (7 %)
 - **teon kuvauksessa on rikokseen viittaavaa, mutta rikosilmoitusta ei ole tehty;**
 - tällä ei ole ollut tutkintaa tai lopputulosta ohjaavaa merkitystä: 115 kpl (5 %)
 - tällä on ollut tutkintaa ja lopputulosta ohjaava merkitys: 80 kpl (3 %)
 - tutkintatoimissa on ollut puutteita: 91 kpl (4%; ei tietoa miten asia olisi edennyt)

- > jatkossa keskitytään tummennettuihin kohtiin

Tutkintatoimenpiteiltään puutteelliset tapaukset (4 %, n = 91)

- joko tapahtumasta jotain tietäviä ihmisiä ei pyritty puhuttamaan lainkaan, tai palon syttymissyytä ei pyritty selvittämään
-> tapausten luokittelu esitutkinnan tarpeen arvioimiseksi ei ollut mahdollista, koska tutkinta jäi keskeneräiseksi
- yksi kysymys on myös se, että viidennes (21 %) palonsyyn tutkinnoista tehty suppeina esitutkintoina. Ovatko palotapaukset ETL 44 § mukaisia ”yksinkertaisia ja selviä asioita”? (vrt. esim. poliisin teknisten tutkijoiden näkemykset palotapausten tutkinnallisista ongelmista)

Rikosilmoitusta ei ole tehty, ei tutkintaa tai lopputulosta ohjaavaa vaikutusta (5 %, n = 115)

- osassa tämän luokan tapauksia selkeästi tosiasiasa käynnistetty esitutkinta, vaikka R-ilmoitusta ei olekaan laadittu
- tutkinnan aikana ei ole ketään, jota epäillä rikoksesta (pimeä juttu); jos olisi tehty R-ilmoitus se olisi päätynyt tutkinnan keskeyttämiseen; R- ja S-ilmoituksen sisällöllä ei käytännössä eroa
- jäävät pois rikostilastoista (rikosten sarjoittaminen?)
- tapaukset pääosin tahallisesti sytytettyjä, nimikkeeltään *vahingonteoiksi* arvioitavia ja ne kohdistuivat usein ajoneuvoihin tai jäteastioihin

Rikosilmoitusta ei ole tehty, oli vaikutus lopputulokseen (3 %, n = 80)

- esitutkinnan toimenpiteet jäivät suorittamatta
 - epäilty tekijä oli tiedossa
 - palot olivat pääosin tuottamuksella aiheutettuja, nimikkeeltään tyypillisesti joko *varomattoman käsittelyn* tai *yleisvaaran tuottamuksen* täyttäviä
 - yleensä saaneet alkunsa tupakoinnista
- > on omiaan aiheuttamaan vaaraa eli abstrakti vaarantaminen ei ole merkitykseltään poliisille täysin selvä**
- myös ympäristö- ja työturvallisuusulottuvuuden tunnistamisessa puutteita

Esimerkkiratkaisu nimikkeellä *ympäristön turmeleminen*: Pirkanmaan käräjäoikeus 6.2.2012, tuomio nro 12/745, asiano R09/1641; auto poltettu petostarkoituksessa soramontulla

”A, B ja C ovat yhdessä ja yksissä tuumin tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta saattaneet, jättäneet tai päästäneet ympäristöön lainvastaisesti palokaasuja, metalleja ja epäpuhtauksia sekä ongelmajätteiksi luokiteltavia osia ja aineita sytyttämällä henkilöauton palamaan soramontulla siten, että auto on tuhoutunut palossa täysin ja teko on ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista taikka vaaraa terveydelle.”

- nimikettä ei esitutkinnassa, tullut mukaan syyteharkintavaiheessa
- kahdelle syytetylle tuomio (kolmannen kaikki syytteet hylättiin)

Pelastustoimen asiantuntemuksen hyödyntäminen

- käyty läpi syyteharkintaan edenneet 156 tuhotyötapausta, joista 134 eteni käräjäoikeuteen
- pelastustoimen käytön vähäisyys asiantuntijana sekä esitutkinnassa että oikeuskäsittelyssä oli ilmeistä
- noin puolessa tuhotyönä tutkittujen tapausten esitutkintapöytäkirjoista ei viitteitä pelastustoimen roolista esitutkinnassa (kuulustelu, kirjallinen lausunto, PRONTO-seloste tai näiden yhdistelmä)
- usein mukaan vasta syyttäjän esittämänä lisätutkintana: rikosprosessiin kuluva aika lyhenisi, jos pelastustoimella nähtäisiin automaattisesti rooli esitutkinnassa
- mahdollisesti ollut jotain dokumentoimattomaksi jäänyttä taustavaikutusta - ei riittävää
- edelleen käräjäoikeusvaiheessa noin puolet oikeudenkäynneistä käytiin ilman minkäänlaista pelastustoimen suullista tai kirjallista näkemystä

Pelastustoimen asiantuntemus

- aiheutuiko palosta vaaraa (mitä, kenelle)?
- olisiko palosta voinut aiheutua vaaraa (mitä, kenelle)?
 - Mitä olisi voinut tapahtua, jos pelastustoimi olisi tullut paikalle vasta myöhemmin?
- vaaraan vaikuttavia seikkoja mm: vaaralliset aineet, kaasusäiliöt, savunpoisto, palo-osastointi, palo-ovet, hätäpoistumistiet (esim. toimimattomat varauloskäynnit), sähkölaitteiston kunto, rakennusten (alkuperäinen) käyttötarkoitus ja mahdollinen niistä poikkeava käyttö, palavan materiaalin säilytys, suojaetäisyydet...
- edelleen: ylipäänsä tulipalon ja palamisen ominaisuudet ja käyttäytyminen, palon eteneminen, yleissyttymisen vaara, savukaasujen sisältämät riskit...

Viranomaisjatkumon vaaran paikat

I vaihe: palon tahallisuusarvio: ilmoitetaanko tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheutetut palot poliisille (PelL 5 luvun 41 §)? Kartetaanko arviointia ja tehdään löysin perustein *ei voida arvioida* -kirjaus PRONTOon?

II vaihe: poliisin ensipartion arvio: välittykö tapaus tutkintaan? Jos välittyy, millä tutkintalinjalla lähdetään liikkeelle (onnettomuus- vs. esitutkinta)?

III vaihe: tutkitaanko oikealla nimikkeellä? Tällä merkitystä esim. kuulustelun sisällön ja teemojen muodostumisessa. Esitutkinnan sisältö saattaa heijastella aina tuomioistuimen toimintaan asti: jos esitutkinnassa ei esimerkiksi selvitetä abstraktiin, on omiaan -vaaraan liittyviä seikkoja, nämä jäävät näkymättömiksi ja vaarana on, että se vaikuttaa tapauksen lopputulokseen.

Poliisin ammattitaito ja mahdollisuudet sen kehittämiseen?

- ainoastaan Helsingin poliisilaitoksella palorikosten tutkinta järjestetty keskitetysti, muualla tutkitaan muiden tapausten joukossa, usein päivittäisrikostutkinnassa
- erikoisosaamista vaativan tutkinnan laatu & kaikki tutkii kaikkea -suuntaus?
- palojen tutkinta edellyttää vahvan erikoisosaamisen; jos taktisella tutkijalla ei ole tarvittavaa alueen erikoisosaamista, ei laadukaskaan tekninen tutkinta pelasta
- koulutustilanne Suomessa? PAKK & tuhotyökurssi (paljon halukkaita tulijoita paikkoihin nähden), PeO:n palontutkintakurssit. Oppia haettu ulkomailta, mm. Ruotsista, Yhdysvalloista ja Saksasta

Tulipalorikoksia tehneiden henkilöiden tarkastelu

Vertailu tuhotöihin ja törkeisiin vahingontekoihin syyllistyneiden välillä - tuhotyörikoksissa

- tekijät keskimäärin useita vuosia vanhempia
- naisten osuus tekijäkunnasta suurempi
- tekijöillä harvemmin rikoskumppani
- tekijä useammin eläkkeellä
- tekijöillä enemmän viittauksia psykiatrisiin sairauksiin, psykiatriseen laitoshoitoon ja itsetuhoisuuteen
- tekijä useammin syyntakeeton tai alentuneesti syyntakeinen
- palo kohdistui useammin tekijälle sekä fyysisesti että emotionaalisesti läheiseen elämänpiiriin
- palon taustalla useammin parisuhde/ex-parisuhde, palo kohdistui useammin läheisen tai entisen läheisen omistamaan tai hallitsemaan kohteeseen; kohde ylipäätään valittu tietystä syystä eikä ollut sattumanvarainen

Palorikosten uusijat

Tarkastelun ongelmana Poliisiasiaain tietojärjestelmän tietojen poistumisominaisuus -> välttämättä kaikki teot eivät tulleet tarkasteluun mukaan

- poliisin tuhotöinä tai törkeinä vahingontekoina/niiden yrityksinä tutkimiin ja syyteharkintaan edenneisiin rikoksiin syyllistyneiden kokonaismäärä vuonna 2007 oli 170 henkilöä.
- näistä löytyi indeksirikoksen lisäksi toinen palorikos 48 henkilöltä -> useampi kuin yksi palorikos 28 %:lla eli noin joka neljännellä
- lukumääräinen vaihteluväli 2-22, tapausmäärän mediaani 3 ja keskiarvo 3,7 – huomioitava kuitenkin jälleen tietojen poistuminen Patjalta
- tässä(kin) miesten ja naisten osuus 9 - 1

Ennaltaehkäisy?

Tekijätyyppi ja sille ominaisia piirteitä	Ennaltaehkäisyn mahdollisuudet
Tuhotyöririkoksiin syyllistyneet: taustalla usein psykiatriset ongelmat ja muu henkinen pahoinvointi	Tekojen ennaltaehkäisy painottuu sosiaali- ja terveydenhuollon toimiin (tässä mielessä yksilöprevention keinot) <i>Ennaltaehkäisyyn liittyen vahinkojen minimoiminen:</i> esim. kellarivarastot, kerrostalojen aulat
Vahingontekoririkoksiin syyllistyneet: palorikokset usein yksi osa muuta vahingontekorikollisuutta	Tekojen ennaltaehkäisy painottuu tilannetorjunnan keinoihin (rakenteellinen palo- ja murtosuojaus, luonnollinen valvonta jne.)

Joitakin viitanvälejä tulevalle tutkimukselle

- tuottamukselliset palorikokset, erit. yleisvaaran tuottamus, varomaton käsittely: läpivirtauksen seuraaminen PRONTOsta lähtien
 - ilmoittaminen pelastuslaitos -> poliisi?
 - poliisin toimet tuottamuksellisissa rikoksissa?
 - tekotyypit ja niiden lukumääräiset suhteet?
 - tahallisesti sytytetyt palot saaneet tutkimuksellista mielenkiintoa osakseen, tuottamukselliset palot olleet vielä katveessa – vahinkojen ja riskien ominaisuuksilla tätä ei voi perustella
- paloja sytyttäneiden oman kokemushorisontin tavoittaminen: vasta muutamissa tutkimuksissa pohdittu sytyttäjiä kokemusta *vallan- ja kontrollintunteen saavuttamisessa*

KIITOS!

VTM, tutkija Päivi Mäkelä

Oikeustieteellinen tiedekunta
20014 TURUN YLIOPISTO

paivi.makela@utu.fi